

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету

22 лютого 2023 року,

Протокол № 7

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

м.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
за денною формою навчання**

м. Хмельницький
2023

РОЗРОБНИК:

Професорка кафедри теорії та історії
держави і права, кандидатка історичних
наук, доцентка
27 січня 2023 року

_____Надія СТЕНЬГАЧ

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
27 січня 2023 року, протокол № 6

Завідувач кафедри, доктор історичних наук,
професор
27 січня 2023 року

_____Леонід МІСІНКЕВИЧ

Декан юридичного факультету
кандидат юридичних наук, доцент
9 лютого 2023 року

_____Віктор ЗАХАРЧУК

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
15 лютого 2023 року, протокол № 5

Голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка
15 лютого 2023 року

_____Ірина КОВТУН

ОНОВЛЕНО:

Професорка кафедри теорії та історії
держави і права, кандидатка історичних
наук, доцентка
27 серпня 2024 року

_____Надія СТЕНЬГАЧ

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
27 серпня 2024 року, протокол № 1
Завідувач кафедри, доктор історичних наук,
професор
27 серпня 2024 року

_____Леонід МІСІНКЕВИЧ

Обліковий обсяг програми – 0,9 ум.др.арк.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Опис навчальної дисципліни	– 2
2. Заплановані результати навчання	– 4
3. Програма навчальної дисципліни	– 7
4. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 14
4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 14
4.2. Аудиторні заняття	15
4.3. Самостійна робота студентів	– 15
5. Методи навчання та контролю	– 16
6. Схема нарахування балів	– 16
7. Рекомендована література	– 17
7.1. Основна література	– 17
7.2. Допоміжна література	– 18
8. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 22

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	—	08 Право
2.	Код і назва спеціальності	—	081 Право
3.	Назва спеціалізації	—	
4.	Назва дисципліни	—	Історія політичних і правових вчень
5.	Тип дисципліни	—	нормативна
6.	Код дисципліни	—	ОДПП 1.2.22.
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	—	перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	—	бакалавр
9.	Курс / рік навчання	—	четвертий (денна форма) п'ятий (заочна форма)
10.	Семестр	—	восьмий (денна форма) дев'ятий (заочна форма)
11.	Обсяг вивчення дисципліни:		
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	—	3 / 90
	2) денна форма навчання:		
	аудиторні заняття (годин)	—	44
	% від загального обсягу	—	48,8
	лекційні заняття (годин)	—	24
	% від обсягу аудиторних годин	—	54,5
	семінарські заняття (годин)	—	20
	% від обсягу аудиторних годин	—	45,5
	самостійна робота (годин)	—	46
	% від загального обсягу	—	51,2
	тижневих годин:		
	аудиторних занять	—	2
	самостійної роботи	—	3,5
	2) денна форма навчання:		
	аудиторні заняття (годин)	—	14
	% від загального обсягу	—	15,5
	лекційні заняття (годин)	—	10
	% від обсягу аудиторних годин	—	71,4
	семінарські заняття (годин)	—	4
	% від обсягу аудиторних годин	—	28,6
	самостійна робота (годин)	—	76
	% від загального обсягу	—	84,5
12.	Форма семестрового контролю	—	екзамен
13.	Місце дисципліни в логічній схемі:		
	1) попередні дисципліни	—	ОДЗП 1.1.5. Філософія ОДЗП 1.1.7. Політологія ОДПП 1.2.1. Теорія держави і права;
	2) супутні дисципліни	—	-
	3) наступні дисципліни	—	-
14.	Мова вивчення дисципліни		українська

2. Заплановані результати навчання

Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни

Загальні компетентності:

ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
ЗК2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
ЗК3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності
ЗК7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
ЗК8	Здатність бути критичним і самокритичним
ЗК9	Здатність працювати в команді
ЗК10	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ЗК12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми
ЗК13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій
ЗК14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві
СК2	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів
СК3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи
СК12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції
СК13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності
СК16	Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення

Програмні результати навчання

1.7. Програмні результати навчання

РН1	Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин
РН2	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання
РН3	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел
РН4	Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми
РН5	Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) достатньою обґрунтованістю
РН6	Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему
РН7	Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами
РН8	Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного

			всебічного встановлення певних обставин
	PH9		Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога діяти відповідно до отриманих рекомендацій
	PH10		Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію
	PH11		Володіти базовими навичками риторики
	PH12		Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступним і зрозуміло
	PH13		Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту
	PH14		Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності
	PH15		Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних
	PH16		Демонструвати вміння користуватися комп'ютерними програмами, необхідними у професійній діяльності
	PH17		Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи
	PH18		Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи
	PH19		Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права
	PH20		Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів
	PH21		Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:	
1. Знання	
1.1)	відтворювати принципи та методи пізнання історико-правових явищ;
1.2)	називати закономірності еволюції політико-правової думки на різних етапах розвитку державності;
1.3)	повторювати джерела, кодифікації, еволюційних політико-правової думки на всіх етапах історичного розвитку
1.4)	відтворювати методи наукового пізнання державно-правових явищ
1.5)	показувати закономірності і характерні особливості історичного розвитку політико-правової думки
2. Розуміння	
2.1)	пояснювати зміст дефініцій основних термінів, що розкривають суть політично правових вчень
2.2)	класифікувати документи, що стосуються політично правових вчень
3. Застосування знань	
3.1)	знаходити відмінності між політичними, правовими вченнями різних країн;
3.2)	виявляти здобутки та прорахунки політично правових вчень
3.3)	пропонувати найкращі здобутки зарубіжного та українських політико-правових вчень

4. Аналіз	
4.1)	порівнювати основні віхи д політико-правової думки в різних країнах однакового історичного виміру;
4.2)	виділяти характерні особливості розвитку політико-правової думки у тій чи іншій країні певної історичної епохи;
4.3)	виділяти головні положення політичних і правових праць
5. Синтез	
5.1)	формувати загальні риси політико-правової думки конкретної країни у вибрану історичну епоху;
5.2)	класифікувати основні джерела політико-правової думки тієї чи іншої держави у ту чи іншу історичну епоху
6. Оцінювання	
6.1)	оцінювати юридичну повноцінність політичних і правових пам'яток;
6.2)	робити висновок щодо закономірностей і характерних особливостей політико-правової думки у країнах Західної Європи і США;
6.3)	критикувати певних політичних лідерів за помилки у внутрішній і зовнішній діяльності;
6.4)	рекомендувати впровадити в вітчизняне правотворення досвід минулих епох
7. Створення (творчість)	
7.1)	розробляти проекти вдосконалення державного устрою, права і судочинства України із врахуванням досвіду політико-правової думки;
7.2)	подавати пропозиції до державних органів по вдосконаленню їх роботи

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Державно - правова думка Стародавнього Сходу

Виникнення політико-правової думки в державах стародавнього Сходу. Її економічні, соціальні, політичні передумови, релігійно-міфологічні та етичні коріння. Формування загальних уявлень про владу, державу, право, законодавство, політику в старосхідних поглядах та вченнях, їх прикладний характер.

Генезис політичних і правових поглядів у Стародавньому Єгипті. Політична і правова думка у Шумері, Аккаді, Вавилоні та Ассирії.

«Повчання Птахотепа». «Книга мертвих». «Повчання Гераклеопольського царя Мерікара своєму синові».

Закони царя Хаммурапі як політико-правова пам'ятка Стародавнього Вавилону.

Політичні і правові погляди в Ассирії.

Вчення Заратустри.

Стародавній Іран. Авеста - збірка священних книг зороастризму.

Правова і політична думка давньої Індії.

Напрямки розвитку китайської правової і політичної думки (конфуціанство, моїзм, даосизм, китайський легізм).

Тема 2. Політичні і правові вчення Стародавньої Греції

Економічні і соціально-політичні передумови виникнення політико-правових ідей та вчень. Політико-правові ідеї в поемах Гомера «Іліада» і «Одіссея», Гесіода «Теогонія» і «Труди та дні». Творчість Солоні і інших мудреців, піфагорійців, Геракліта, Демокрита.

Політичні та правові ідеї софістів. Протагор, Антіфонт. Ідеї про природні і людські закони, про договірне походження держави. Період розквіту давньогрецької політичної та правової думки.

Сократ. Критика софістів. Політичні і правові ідеї. Сократ про право та законність.

Платон. Діалоги Платона «Держава», «Закони», «Політик». Концепція ідеальної держави, класифікація форм правління, механізм здійснення влади, роль законів.

Арістотель, його вчення про владу, політику, державу та її форми. Демократія, політика, право, законодавство. Трактати «Політика», «Етика», «Афінська політія». Поділ Арістотелем права на природне і волевстановлене.

Політико-правові погляди Епікура, стоїків. Полібій, його погляди відносно змішаної форми держави.

Тема 3. Політичні і правові вчення стародавнього Риму

Економічна та політична ситуація у стародавньому Римі, особливості її еволюції, вплив давньогрецьких політико-правових поглядів і вчень. Загальна характеристика і основні напрями розвитку та школи давньоримської політичної і правової думки.

Формування органічної теорії держави. Політичні ідеї рабовласницької демократії (Брати Гракхи, Тит Лукрецій Кар).

Вчення Цицерона про державу і право, наукові трактати «Про державу», «Про закони», «Про обов'язки». Політичні ідеї Цицерона.

Політичні і правові ідеї римських стоїків, їх відношення до рабства. Космополітизм стоїків. Вчення Сенеки про два види держави.

Розвиток римської юриспруденції в епоху ранньої імперії. Гай, Папініан, Павел, Ульпіан, Модестін. Вчення римських юристів про право, його природу і систему. Право та справедливість. Право публічне і приватне. Розвиток цивільного права. Три частини права: природне право, право народів, право громадян.

Тема 4. Політичні і правові вчення про державу і право середньовічного суспільства

Середньовічне західноєвропейське суспільство і політико-правова схоластика.

Вчення Фоми Аквінського про державу та право. Сутність і форма влади. Співвідношення церковної і світської влади. Поділ законів на вічні, природні, людські і божі. Обґрунтування необхідності станово-феодальних привілеїв і теократії.

Політико-правові ідеї середньовічних єресів і селянських війн.

Політико-правове вчення Марселія Падуанського. Критика теократичних теорій. Поділ законів на людські і божественні. Влада державна і світська, законодавча і виконавча. Теоретичне обґрунтування приналежності народу законодавчої влади, підзаконності діяльності уряду, обрання народом глави виконавчої влади.

Середньовічна юридична думка: загальна характеристика, зміст, особливості.

Тема 5. Політичні і правові вчення епохи Відродження та Реформації

Загальна характеристика Відродження та політико-правової думки цієї епохи. Політична і правова філософія Н. Макіавеллі. Вчення про державу. Проблема суверенітету державної влади. Політичний ідеал Макіавеллі. Трактат «Володар», «Роздуми про першу декаду Тіта Лівія», «Історія Флоренції». Поняття фортуни. Проблема ролі індивіда. Значення і заслуги Макіавеллі.

Політичні і правові ідеї Реформації. Погляди Т. Мюнцера – вождя та ідеолога народної Селянської війни у Німеччині. Уявлення Т. Мюнцера про рівноправ'я, його програма революційного оновлення суспільства.

Зародження теорії державного суверенітету. Жан Боден та його вчення про державу.

Утопічні погляди Т. Мора, Т. Кампанелли.

Тема 6. Політичні і правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій

Вчення про державу та право Гуго Гроція в його праці «Про право війни і миру». Природне, божественне і людське право. Держава як союз людей під владою однієї або декількох осіб. Міжнародне право, систематизація його ідей.

Б. Спіноза, його політико-правові погляди. «Богословсько-політичний трактат» і «Політичний трактат». Сутність держави та права, їхнє походження. Теоретичне обґрунтування демократії. Межа і форми державної влади. Необхідність обмеження королівської влади.

Політико-правові ідеї Т. Гоббса, його природно-правове і політичне вчення. «Левіафан», «Про громадянина». Природні та громадянські закони. Природний і громадянський стан суспільства.

Вчення Дж. Локка про державу та право. «Два трактати про правління». Організаційні, етичні і правові основи держави. Розподіл і взаємодія влад. Пріоритет суверенітету народу над суверенітетом держави.

Тема 7. Розвиток української політичної та правової думки XVI - XVIII ст.

Політико-правова думка епохи Відродження в Україні.

С. Оріховський як представник українського гуманізму. «Напучення польському королеві Сигизмунду Августу», «Про природне право». Дотримання права як умова функціонування християнської держави. Еволюція політико-правових поглядів С. Оріховського. Ідея зверхності церковної влади над світською. Вчення про піраміду влади.

Політико-правові погляди І. Вишинського та П. Могили.

Українська політична думка періоду визвольної війни (сер. XVII - кін. XVII ст.). Політико-правові погляди Б. Хмельницького. «Договірні статті» 1654 р. Проблема козацтва.

Політичні програми Б. Хмельницького, І. Виговського, П. Дорошенка, І. Мазепи.

Українська політико-правова думка першої половини XVIII ст. П. Орлик «Вивід прав України», «Пакт й Конституція законів та вільностей Війська Запорізького». Державний статус України відповідно до Конституції П. Орлика. Три гілки державної влади. Верховенство закону в державі.

Політико-правові погляди в Україні у XVIII ст. Вчення Ф. Прокоповича, Я. Козельського, С. Десницького, Г. Сковороди.

Тема 8. Вчення про державу і право західноєвропейського Просвітництва XVIII ст.

Епоха Просвітництва як вираз вимог, інтересів та ідеалів класу буржуазії. Основні напрями політичної і правової ідеології.

Політико-правові погляди Вольтера, його природно-правова доктрина. Свобода як найважливіше природне право. Рівність усіх громадян перед законом. Ідеалізація просвітницької монархії та визнання переваг республіканського устрою.

Шарль Луї Монтеск'є. «Перські листи», «Про дух законів». Застосування методології раціоналізму і емпіричних методів дослідження. Критика абсолютизму. Спроби розкрити закономірності суспільного життя, розвитку держави та права. Роль географічних і моральних факторів, об'єктивних і суб'єктивних причин. Характеристика демократії і аристократії, монархії і деспотії. Принцип розподілу та взаємодії влад.

Політико-правові погляди Д. Дідро, Гольбаха, Гельвеція. Державна влада як продукт суспільного договору і засіб забезпечення невід'ємних прав громадян. Відбірність як демократичний принцип.

Ж. Ж. Руссо. «Про суспільний договір або принципи політичного права». Перехід від природного стану до громадянського суспільства.

Тема 9. Політична думка у США в період війни за незалежність

Становлення американської політико-правової думки.

Декларація незалежності США (1776 р.), історія її створення та значення. Конституція США (1787 р.).

Політичні погляди Б. Франкліна як представника американського Просвітництва. Ідеї про право кожного народу на самовизначення, на укладання суспільного договору.

Політичні і правові ідеї радикальних демократів. Політичні і правові погляди Томаса Пейна. Особливості теорії природного права. Природні і громадянські права. Пейн про право народу на революцію. Народ як джерело влади. Відмінність між суспільством і державою. Держава як продукт суспільства, гарант безпеки народу, його прав і свобод.

Т. Джефферсон як політичний мислитель і діяч, автор Декларації незалежності США. Прихильність до теорії суспільного договору і невід'ємних прав людини. Народний суверенітет як основа державного життя. Право людей на участь в утворенні державної влади і контроль над нею. Обґрунтування права народу на повстання проти тиранів. Пріоритет природних прав над державними законами. Ідея обмеження функцій державної влади. Вибірність усіх посадових осіб.

Політичні і правові ідеї «федералістів». А. Гамільтон, Дж. Адамс. Ідеї конституціоналізму і федералізму. Теорія розподілу влад. Критика ідеалізації демократії.

Тема 10. Політичні і правові вчення в Західній Європі XIX ст.

Перша половина XIX ст. Економічні, соціально-політичні і культурні умови в Європі. Основні напрями західноєвропейської політико-правової думки.

Французький лібералізм. Бенжамен Констан «Курс конституційної політики». Відстоювання прав і свобод громадян, ліберального політичного режиму, невтручання держави в економіку, розподілу влад, конституційної монархії. Відмінність громадянської (особистої) і політичної свободи. Толерантність як основа вільного суспільства. Розподіл і рівновага влад як гарантія проти зловживання владою. Співвідношення центральної і муніципальної влад.

Англійський буржуазний лібералізм. І. Бентам «Принципи законодавства», «Деонтологія», «Керівні начала конституційного кодексу для усіх держав». Форми держави. Емпіричні методи дослідження держави, політики і права. Критика теорій природного права і суспільного договору.

Теорія (принцип) утилітаризму. Обґрунтування необхідності кодифікації права, демократизації державно-правових інститутів, мінімізації діяльності держави в Англії. Концепція представницької демократії. Демократія як політичний гарант громадянських прав і свобод. Принцип підконтрольності посадових осіб народу.

О. Конт і його політико-правова теорія «Система позитивної політики». Соціологія влади, держави і права, їхня статика і динаміка. Типи соціально-політичних систем: реакційна анархія, анархічна республіка, соціократія.

Загальна характеристика політичної і правової ідеології другої половини XIX ст. Соціологічний позитивізм. Р. Ієрінг (Німеччина), Г. Спенсер (Англія), Л. Гумплович (Австрія). Вчення Р. Ієрінга про державу і право. «Юриспруденція інтересів». Право як юридично захищений інтерес. Ідея Ієрінга про боротьбу за право соціальних сил і про право як нестійкий компроміс у боротьбі інтересів. Взаємозумовленість держави і права.

Політичне і правове вчення Г. Спенсера. Органічна теорія держави. Диференціація і спеціалізація функцій та органів держави у процесі її еволюції. Типи держави: примітивний (військовий) і вищий (індустріальний). Політичне і правове вчення Л. Гумпловича. Походження держави і права. Теорія насильства. Еволюція форм державної влади і особливості «сучасної культурної держави».

Дуалістична теорія держави Г. Еллінека. Соціологічний і юридичний методи пізнання держави. Концепція самообмеження, зв'язаності держави законодавством і міжнародним правом. Націоналізм, расизм і геополітика в політичних і правових вченнях А. Гобіно, Х. С. Чемберлена, Л. Вольтмана, Ф. Ратцеля.

Вчення Ф. Ніцше про державу і право. Концепція волі до влади. Держава як засіб культурної і соціальної еволюції. Держава і особа. Держава та історична перспектива. Елітарна концепція права. Аристократична інтерпретація природного права як права на нерівність і привілеї. Погляди Ніцше на війну і мир, на революцію як загрозу культурі.

Тема 11. Політична і правова думка в Україні кінця XVIII - першій половині XX ст.

Політична і правова думка України кінця XVIII - першої половини XX ст.: загальна характеристика.

Творчість М. Максимовича і її вплив на членів Кирило-Мефодіївського товариства. Постановка і вирішення актуальних державно-правових і соціальних проблем.

Т. Шевченко та його вклад в розбудову філософії національно-державної ідеї. Критика абсолютної монархії. Сприйняття ідеалу буржуазної республіки. «Праведний закон» як гарант від сваволі, синонім правди і справедливості. Колегіальна форма реалізації політичної влади на засадах участі в управлінні державою широких верств населення.

Політико-правова концепція М. Костомарова. Федерація, республіканський лад, громадянські свободи як основа його політичної і правової доктрини. «Думки про федеративний принцип у старій Русі», «Дві руські народності», «Книга буття українського народу». Критика монархії. Свобода господарської діяльності, свобода совісті, освіта народу як необхідні умови нового державного устрою. Програма побудови слов'янської федерації Християнських республік.

Політична доктрина Кирило-Мефодіївського товариства.

Політико-правова концепція М. Костомарова.

Суспільно-політична концепція М. Драгоманова.

Проблеми формування української державності в творчості І. Франка.

Політичні і правові погляди М. Грушевського та В. Винниченка.

Тема 12. Сучасні політико-правові теорії

Розвиток світової політико-правової думки в XX – на початку XXI століття: сутність, особливості, протиріччя, перспективи.

Чиста теорія права. Г. Кельзен. Правовий нормативізм. Сутність права. Ідея про деідеологізоване, надкласове право. Вчення про основну норму як головне джерело єдності і системності норм права. Держава як уособлений правопорядок, нормативний примусовий порядок людських відносин панування й підкорення. Аналітична юриспруденція Г. Харта.

Соціологічна юриспруденція. Теорія «вільного права» Е. Ерліха. Поведінка людей як джерело права. «Судова та адміністративна правотворчість», «живе», «вільне» право.

Ідеї гарвардської школи права і права «реалістів» як сучасний варіант соціологічної концепції права. Р. Паунд, К. Ллевеллін, Д. Френк. Ототожнення права з судочинством, практикою адміністративного апарату.

Психологічна теорія права. Вчення про етичні емоції людини як основу її поведінки. Правові емоції.

Теорії природного права. Неотомізм. Феноменологізм. Екзистенціалізм. Герменевтика.

Державно-правове вчення елітаризму. Г. Моска і В. Парето. Політика як сфера взаємовідносин тих, хто керує і тих, ким керують. Компетентність правлячої еліти. Громадянські і політичні права громадян, рівність їх перед законом. Неоелітизм Дж. Сарторі, Х. Зейтлера, Х. Лассуела. Доктрини технократії.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ те- ми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС	Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Тема 1. Державно-правова думка Стародавнього Сходу	8	2	2	-	-	4	8	2	0	-	-	6
2.	Тема 2. Політичні і правові вчення Стародавньої Греції	6	2	1	-	-	3	7	1	0	-	-	6
3.	Тема 3. Політичні і правові вчення стародавнього Риму	5	2	1	-	-	2	7	1	0	-	-	6
4.	Тема 4. Політичні і правові вчення про державу і право середньовічного суспільства	8	2	2	-	-	4	6	0	0	-	-	6
5.	Тема 5. Політичні і правові вчення епохи відродження та Реформації	8	2	2	-	-	4	8	2	0	-	-	6
6.	Тема 6. Політичні і правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій	8	2	2	-	-	4	8	0	0	-	-	8
7.	Тема 7. Розвиток української політичної та правової думки XV - поч. XVIII ст.	8	2	2	-	-	4	8	2	0	-	-	6
8.	Тема 8. Вчення про державу і право західноєвропейського Просвітництва XVIII ст.	8	2	2	-	-	4	8	0	2	-	-	6
9.	Тема 9. Політична думка у США в період війни за незалежність	4	2	0	-	-	2	6	0	0	-	-	6
10	Тема 10. Політичні і правові вчення в Західній Європі XIX ст.	8	2	2	-	-	4	8	0	2	-	-	6
11	Тема 11. Державно-правові концепції в Україні наприкінці XVIII - на початку XX ст.	8	2	2	-	-	4	8	2	0	-	-	6
12	Тема 12. Сучасні політико-правові теорії.	11	2	2	-	-	7	8	0	0	-	-	8
	Всього годин	90	24	20	-	-	46	90	10	4	-	-	76

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів денної форми навчання включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. Виконання індивідуальних завдань всіма студентами не є обов'язковим і може здійснюватися окремими студентами з власної ініціативи або за пропозицією викладача.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань;
- складання окремих видів документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;
- 6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного іспиту.

Структура екзаменаційного білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нархування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Базова література

1. Історія вчень про державу і право : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. Г. Г. Демиденка, О. В. Петришина; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х.: Право, 2009. 251 с. Режим доступу: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/IVDP_Demidenko_2009.pdf
2. Історія вчень про право і державу : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і фак. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; Уклад. і заг. ред. Г. Г. Демиденка. Х.: Право, 2005. 909 с. Режим доступу: https://kfcplaw.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/%D0%86%D0%92%D0%94%D0%9F_%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F_1.pdf
3. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. М-во освіти і науки України. К.: Правова єдність, 2009. 310 с. Режим доступу: <https://dspace.onua.edu.ua/items/cd63a8be-c47d-4513-b062-0e849aab5e9c>
4. Марчук В. П. Історія політичних і правових вчень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. К.: Вид. дім «Персонал», 2009. 478 с. Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p10_09.pdf
5. Мироненко О. М. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. К.: Академія, 2010. 454 с. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/415-storya-vchen-pro-derjavu-pravo-mironenko-om.html>
6. Тополь Ю. О. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб. Хмельницький : Хмельницький університет управління і права, 2018. 537с. Режим доступу: <https://irlykhuml.univer.km.ua/handle/123456789/15>
7. Трофанчук Г. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / Ун-т економіки та права «Крок» К.: Магістр ХХІ ст., 2005. 254 с. Режим доступу: https://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112035/mod_resource/content/1/posibnik_zozulia.pdf
8. Цюрупа М. В. Основи сучасних політичних і правових знань. : Навчальний посібник. / Цюрупа М.В. К.: Вадекс, 2020. 274 с. Режим доступу: <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-ospipz-2021.pdf>
9. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень : підручник . К.:

- Юрінком Інтер, 2007. 463 с. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/5983_01.pdf
10. Щербина П. Ф. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу : курс лекцій / Хмельн. ін-т регіон. упр. та права. Хмельницький, 2000. 404 с. Режим доступу: <http://elibrary.univer.km.ua/>

7.2. Допоміжна література

1. Вовк В.М., Павлусів Н. М. Філософсько-правові погляди Західноукраїнських письменників кінця XIX - початку XX ст. : Монографія. Л. : Бона, 2013. 231 с. Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/351/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%83%D1%81%D1%96%D0%B2%20%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF.pdf>
2. Вовк В. М. Аксиоматична природа правового знання. *Науковий вісник УЖНУ*. 2022. №4. С. 20-24. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.2>
3. Вовк В. М. Пліній Молодший про сучасну йому правову дійсність. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 155-157. Режим доступу: http://lsej.org.ua/1_2014/5.pdf
4. Вовк В. М. Константно-домінантні соціальні ідеї епохи модерну та сучасний конституційний простір. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2. С. 25-31. Режим доступу: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/view/84>
5. Вовк В. М., Налуцишин В. В. Суспільна мораль і право. *Науковий вісник УЖНУ*. 2024. № 81. С. 303-307. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.45>
6. Вовк В. М. Соматичні права як кластер юридичних гарантій «самовласності» в контексті трансгуманізму. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020, № 2 (20). С. 68-72. doi: <https://doi.org/10.33270/02202002.68>
7. Вовк В.М., Олійник У.М. Право бути забутим як «нове право» людини у діджиталізованому скспільстві. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2020. № 10. С. 16-22. DOI: 10.33098/2078-6670.10.22.16-22
8. Вовк В. М. Мораль, демократія, глобалізація і право. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 23-27. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01>
9. Налуцишин В., Вовк В. Правовий порядок як результат організації та самоорганізації суспільства. *Наукові перспективи*. 2024. № 2 (44). С. 1186-1195. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-1186-1194](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-1186-1194)
10. Вовк В. М. Право на безпеку як фундаментальне право людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 27-31. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.3>
11. Petkov S., Denisov S., Yermakova G., Palchenkova V., Vovk V. The of Competenci-based Approarch to Forming Professional Culture in Pre-servise Lawyers // *Internacional Journal of Higner Education*. 2020. Vol. 9. № 7. P. 367-376. Scopus. DOI: [10.5430/ijhe.v9n7p367](https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p367)
12. Вовк В. М. «Правове нормотворення» VS «правова нормотворчість». *Науковий бюлетень університету імені Короля Данила Галицького*. №12 (24). 2021. С.17-21. DOI: 10.33098/2078-6670.2021.12.24.17-21
13. Гаджиєв В. В. Еволюція поняття суспільного договору (Гоббс, Локк, Руссо).

Гуманітарні студії: збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2013. Вип. 20. С.123-170 Режим доступу:
http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/hs/hs_2013_20.pdf

14. Гуренко М. М. Розвиток політико-правової думки про гарантії прав і свобод людини та громадянина : монографія. К. : Логос, 2002. 252 с. Режим доступу:
<http://www.disslib.org/rozvytok-filosofsko-pravovoyi-dumky-pro-harantiyi-prav-i-svobod-ljudyny-ta.html>
15. Габінет Д. А. Відображення ідей про республіканську форму державного правління України у конституційних проектах представників вітчизняної політико-правової думки у період між світовими війнами // *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*, 2012. № 1. С. 171 – 181 Режим доступу:
[http://old.univer.km.ua/journal.php?vis=38&vis_cap=%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8%202012%20%E2%84%96%201%20\(41\)](http://old.univer.km.ua/journal.php?vis=38&vis_cap=%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8%202012%20%E2%84%96%201%20(41))
16. Габінет Д. А. Відображення ідей про форму української держави в державно-правових поглядах П. Чижевського // *Часопис Київського університету права НАН України*, 2011. № 4. С. 71 – 75 Режим доступу:
<https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/41>
17. Габінет Д. А. Вчення про форму Української держави в теоретичній спадщині М. Ю. Шаповала // *Держава і право* : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 52. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 123 – 128 Режим доступу:
<https://idpprint.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/dip-2011-52.pdf>
18. Савенко В. В. Історіософський аналіз проблеми співвідношення права та закону в стародавній та античний періоди розвитку суспільства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* № 5 (9). Chișinău. Republica Moldova, 2014. S. 32–35 Режим доступу: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/5/7.pdf>
19. Савенко В. В. Закон як засіб правового регулювання суспільних відносин у державі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Випуск 31. Том 3. 2015. С. 147–150. Режим доступу: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.33-1.pdf>
20. Савенко В. В. Екзистенційне обґрунтування юридичної природи закону як нормативної основи правової системи суспільства *Вісник Запорізького національного університету*. Серія: Юридичні науки. № 4 (1). 2014. С. 22 – 27. Режим доступу: [https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-4-2014-1/4\(1\)-2014.pdf](https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-4-2014-1/4(1)-2014.pdf)
21. Савенко В. В. Правова реальність як відображення буття права / В. В. Савенко // *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2015. № 1(1). С. 9-15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_1%281%29__3
22. Савенко В. В. Закон як мотиваційний чинник формування правового світогляду та правосвідомості людини в умовах громадянського суспільства. *Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ*. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. Випуск 1. С. 23-27 Режим доступу: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/608>
23. Стеньгач Н. О. Розробка національної ідеї на рубежі XIX — XX ст. в Україні / *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. Хмельницький, 2017. № 63. С. 39-55. Режим доступу:

[http://old.univer.km.ua/journal.php?vis=52&vis_cap=%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8%202017%20%E2%84%96%203%20\(63\)](http://old.univer.km.ua/journal.php?vis=52&vis_cap=%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8%202017%20%E2%84%96%203%20(63))

24. Стеньгач Н. О. Формування концепції “руського мира” у середовищі українського православного духовенства в першій половині XVII ст. / *Хмельницькі краєзнавчі студії. Науково-краєзнавчий збірник*. №19. 2019. С. 198-205 Режим доступу: https://kraimuz.km.ua/wp-content/uploads/2021/10/hks_19_w.pdf
25. Стеньгач Н.О. Суверенітет як політико-культурна цінність у поглядах національної еліти доби Української козацької держави. *Хмельницькі краєзнавчі студії. Науково-краєзнавчий збірник*. Випуск 25. Хмельницький. 2020. С.155-166 Режим доступу: https://kraimuz.km.ua/wp-content/uploads/2021/10/hks_25_w.pdf
26. Стеньгач Н.О. До питання соборності Української козацької держави і проблеми консолідації політичної еліти Гетьманщини. / *День Соборності України: історико-політологічні дискусії* : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2023. Вип. 10. С.244-254 Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1LFgLEn2ihjH8JOgE7_eO4r3h3-5oi6B-/view
27. Stengach Nadiia. Views of the National Elite of the Cossack Era on the Monarchical Form of Government. *EUROPEAN SOCIO-LEGAL AND HUMANITARIAN STUDIES*. № 1, 2024. S.139-147 DOI <https://doi.org/10.61345/2734-8873.2024.1.15>

10. Інформаційні ресурси

1. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kondratenko_spivvidnoshennia.pdf
2. https://web.archive.org/web/20160113121532/http://molfar.info/wp-content/texts/OTHER/Dao_De_Jing/Dao_De_Jing_UKR02_Antonov_v151216_.pdf
3. <http://ukrainian.cri.cn/chinaabc/chapter17/chapter170205.htm>
4. Український Центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: www.useps.org.
5. Київський Центр соціальних і маркетингових досліджень. URL: www.socis.kiev.ua.
6. «Політична думка», політологічне Інтернет-видання. URL: www.politdumka.kiev.ua
7. Бібліотека Конгресу США. URL: <http://lcweb.loc.gov>.
8. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86996/07-Turenko.pdf?sequence=1>
9. <https://plomin.club/niccolo-machiavelli-the-prince/>
10. http://megalib.com.ua/content/2251_4_Politichni_ta_pravovi_idei_serednovichnih_eresei.html
11. <https://referatss.com.ua/work/serednovichni-ieresi-pravovi-i-politichni-problemi/>
12. <https://dovidka.biz.ua/foma-akvinskiy-osnovni-ideyi/>
13. <https://studies.in.ua/shpora-ippu/719-marsily-paduanskiy.html>
14. <http://politics.ellib.org.ua/pages-3891.html>
15. <http://litopys.org.ua/istpolit/ipd11.htm>

16. <https://studies.in.ua/shpora-ippu/740-rimska-yurisprudencya.html>
17. http://megalib.com.ua/content/2251_4_Politichni_ta_pravovi_idei_serednovic_hnih_eresei_.html
18. <https://referatss.com.ua/work/serednovichni-ieresi-pravovi-i-politichni-problemi/>
19. <https://dovidka.biz.ua/foma-akvinskiy-osnovni-ideyi/>
20. <https://studies.in.ua/shpora-ippu/719-marsily-paduanskiy.html>
21. <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16151/>
22. <https://studies.in.ua/shpora-ippu/691-vchennya-zh-zh-russo-pro-narodniy-suverentet.html>
23. https://stud.com.ua/82748/politekonomiya/vchennya_derzhavu_pravo_russo
24. <http://politics.ellib.org.ua/pages-708.html>
25. <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/handle/123456789/11429>
26. https://chtyvo.org.ua/authors/Zaporozhets_Serhii/Anarkhizm_iak_ideino-politychna_techiia_sutnist_problemy_ta_tendentsii_rozvytku/
27. <https://studentam.net.ua/content/view/5180/132/>
28. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/772/40/>

